

Edukacja poprzez konkursy. VII edycja konkursu „Czysty las”

Robert Tomusiak, Karolina Stepkowska, Agnieszka Kuchta

Abstrakt. Konkurs „Czysty las” kierowany jest do dzieci i młodzieży z wszystkich typów placówek oświatowych na terenie całego kraju. Integruje działania dzieci i młodzieży z pracą leśników. Konkurs trwale wpisał się w działania edukacyjne Towarzystwa Przyjaciół Lasu i PGL Lasy Państwowe. W bieżącej ósmej edycji konkursu do grona organizatorów dołączył Wydział Leśny SGGW. Uczestnicy konkursu rywalizowali zespołowo w kategoriach: Leśna Edukacja Dzieci, Leśna Edukacja Młodzieży, Leśny Patrol oraz Las w Sztuce. W VII Edycji Konkursu priorytetami tematycznymi były następujące zagadnienia:

- ochrona przyrody przez leśników,
- moja rodzina i moja klasa chroni las,
- „Lasy dla ludzi” – jak leśnicy udostępniają lasy dla społeczeństwa,
- zrównoważone leśnictwo.

W pracy przedstawiono zainteresowanie poszczególnymi kategoriami i priorytetami Konkursu. Przeprowadzono analizę form realizacji zadań konkursowych w rozbiciu na dyrekcje regionalne LP, zarówno w stosunku do wszystkich zgłoszeń do konkursu jak i prac, które trafiły na finał centralny. Podjęto próbę oceny działań realizowanych przez uczestników wraz z korzyściami dla dzieci i młodzieży wynikającymi z ich udziału w Konkursie.

Słowa kluczowe: edukacja dzieci i młodzieży, konkurs „Czysty Las”, edukacja ekologiczna

Abstract. Education through competitions. VII edition of “Clean Forest” contest. The “Clean Forest” Contest is aimed at children and young people from all types of educational institutions throughout the country. It integrates activities of children and young people with the work of foresters. The Contest become a tradition of the educational activities of the Forest Friends Association and the National Forest Holding State Forests. In the current, VII Edition of the Contest, the group of organizers was joined by Warsaw University of Life Sciences SGGW – Faculty of Forestry. Contestants competed as teams in categories: Children Forest Education, Youth Forest Education, Forest Patrol and the Forest in the Arts. In the VII Edition of the Contest the thematic priorities were the following:

- Nature Protection by foresters,
- My family and my class protects the forest,
- “Forests for People” – as foresters provide forests to society,
- Sustainable forestry.

The paper presents the interest of participants in the categories and priorities of the Contest. The analysis of forms of competition tasks were carried out

by State Forests regional directorates level, both in relation to all entries for the competition and to the reports that reached the final stage. An attempt to assess the activities of the participants in the competition along with the benefits for children and young people resulting from their participation in the Contest was undertaken.

Keywords: children and youth education, The “Clean Forest” Contest, ecological education

Wstęp

Kształtowanie świadomości ekologicznej może odbywać się zarówno z wykorzystaniem tradycyjnych metod nauczania jak i nowoczesnych, wymagających aktywnej postawy ucznia. Jak wskazuje doświadczenie, te ostatnie okazują się znacznie skuteczniejsze. Do drugiej grupy zaliczyć można aktywności, które włączają dzieci i młodzież do czynnego udziału w pracach związanych z ochroną przyrody, zapobieganiem degradacji środowiska naturalnego oraz uświadamiają, iż każdy człowiek jest odpowiedzialny za stan środowiska naturalnego. Twórcze i skuteczne działania dzieci i młodzieży na rzecz środowiska wymagają energii i entuzjazmu. Udział w rywalizacji konkursowej wyzwala pozytywną energię i entuzjazm, mobilizuje uczestników, zwraca ich uwagę na problemy najbliższego otoczenia, wyzwala kreatywność i zachęca do podejmowania działań na rzecz środowiska naturalnego. Współzawodnictwo zwiększa zaangażowanie emocjonalne uczniów, a tym samym ich zainteresowania poznawcze (Wójtowicz 1973). Spełnia również rolę czynnika sprzyjającego osiągnięciu celów społecznie użytecznych, których urzeczywistnienie skłania do zespołowego działania (Sarnowski 1978).

Wymienione efekty można uzyskać między innymi w ramach konkursu „Czysty Las”. Jest to konkurs kierowany do dzieci i młodzieży z wszystkich typów placówek oświatowych na terenie całego kraju. Integruje działania dzieci i młodzieży z pracą leśników z terenu nadleśnictw, na których terenie znajduje się dana placówka oświatowa.

Konkurs „Czysty Las” trwale wpisał się w działania edukacyjne Towarzystwa Przyjaciół Lasu (TPL) i PGL Lasy Państwowe (LP). W bieżącej, VII Edycji Konkursu, do grona organizatorów dołączył Wydział Leśny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – Samorząd Studentów prowadził Biuro Konkursu.

Uczestnicy VII Edycji Konkursu rywalizowali zespołowo w kategoriach:

- Leśna Edukacja Dzieci,
- Leśna Edukacja Młodzieży,
- Leśny Patrol,
- Las w Sztuce.

Konkurs obejmował następujące priorytety:

- Ochrona przyrody przez leśników,
- Moja rodzina i moja klasa chroni las,
- „Lasy dla ludzi” – jak leśnicy udostępniają lasy dla społeczeństwa?,
- Zrównoważone leśnictwo.

Formy realizacji zadań konkursowych

Ze zgłoszonych do Konkursu 628 prac aż 173 trafiło do Centralnej Komisji Konkursowej. Tak wysoka liczba zgłoszeń może świadczyć o tym, że w Polsce jest wiele szkół, w których do edukacji ekologicznej przywiązuje się dużą wagę. Ponad 27,5% prac skierowanych z regionalnych komisji konkursowych na etap centralny jest dowodem na wysoką jakość prac wykonywanych w ramach Konkursu.

Analiza sprawozdań konkursowych pozwala stwierdzić bardzo szeroki wachlarz działań podjętych w ramach realizacji zadań konkursu „Czysty Las”. Uczestnicy przygotowywali i uczestniczyli w licznych konkursach przyrodniczych, wykraczających często poza zasięg szkoły (stwierdzono organizację konkursów o zasięgu powiatowym). Dzieci i młodzież zdobywali wiedzę o lesie, potrzebie jego odnawiania w akcjach sadzenia lasu, ale również pojedynczych drzew i krzewów w najbliższym otoczeniu. O tym, że las potrzebuje stałe opieki młodzież mogła się przekonać pielęgnując drzewka na uprawie leśnej.

Niemal w każdym sprawozdaniu stwierdzono zajęcia z leśnikami, realizowane zarówno na terenie szkolnym jak i w lesie. Stałym elementem edukacji leśnej, zwłaszcza dla młodszych uczestników Konkursu, było rozpoznawanie roślin i zwierząt leśnych. Wiele szkół organizowało zbiórkę pokarmu do zimowego dokarmiania zwierząt dziko żyjących. Dzieci i młodzież pomagała ptakom również poprzez zakładanie budek lęgowych.

Bezpośrednim nawiązaniem do nazwy Konkursu „Czysty Las” były akcje związane z monitoringiem czystości lasu i wskazywanie leśnikom miejsc, w których powinny zadziałać odpowiednie służby. W wielu sprawozdaniach wykazano akcje zbierania śmieci przez dzieci i młodzież szkolną. Zdarzały się sytuacje, gdzie dzieci nie były do tego odpowiednio przygotowane, np. nie posiadały rękawiczek ochronnych, co można było dostrzec na dołączonych do sprawozdań zdjęciach. Wiele szkół włączało do działań konkursowych zbiórkę surowców wtórnych.

Z pewnością pozytywne wspomnienia z udziału w Konkursie wyniosą uczestnicy, którzy organizowali różnego typu zabawy rekreacyjne w lesie. Szczególnie godne pochwały są pikniki i festyny rodzinne, gdzie całe rodziny mogły wspólnie doceniać piękno lasów i dzielić się troską o ich stan.

Wiele działań wiązało się z różnymi elementami twórczości dzieci i młodzieży. Wymyślano hasła związane z tematyką leśną i ochroną przyrody. Organizowano konkursy literackie, np. „Moja rodzina chroni las”, gdzie recytowano wiersze pisane przez dzieci. Treści przyrodnicze i troska o stan środowiska leśnego były tematem przedstawień teatralnych (np. „Moja rodzina w lesie” czy „Jak uczyliśmy Damiana szanować przyrodę”). W przedszkolach organizowano spotkania z literaturą, w trakcie których czytane były utwory o tematyce leśnej. Również w przedszkolach tworzono tzw. „kącki przyrody” – miejsca, w których znalazły się ekspozycje zarówno zbierane jak i tworzone przez dzieci. Wiele radości dawała uczestnikom konkursu twórczość artystyczna; piosenki tworzone i śpiewane całą grupą zapadają głęboko w sercu. Część zespołów konkursowych nagrała filmy edukacyjne, z których wynika, że wspólna realizacja zadań konkursowych wyzwala entuzjizm, dzięki któremu treści edukacyjne skuteczniej docierają do każdego uczestnika. Ciekawą formą twórczości były krzyżówki z hasłem leśnym oraz wywiady z leśnikami. Jedną z form realizacji zadań konkursowych były również gry komputerowe o tematyce dostosowanej do priorytetów bieżącej edycji Konkursu. Wiele prac i sprawozdań charakteryzowało się wysokimi walorami artystycznymi (fot. 1, fot. 2).

Fot. 1. Pierwsze miejsce w kategorii „Leśna Edukacja Młodzieży”
Photo 1. First place in category: Children Forest Education

Fot. 2. Pierwsze miejsce w kategorii „Las w sztuce”
Photo 2. First place in category: Forest in the Arts

Uczestnicy i finaliści Konkursu

W VII Edycji Konkursu „Czysty Las” do biura konkursu trafiło 628 zgłoszeń (tab. 1). Na ogół, każde zgłoszenie obejmuje kilkadziesiąt, a nawet kilkaset uczestników; jednak w wielu jednostkach edukacyjnych w Konkursie brała udział cała społeczność szkolna. Najwięcej zgłoszeń wpłynęło z jednostek edukacyjnych znajdujących się na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Olsztynie (91 zgłoszeń). Ponad 50 zgłoszeń odnotowano z jednostek edukacyjnych działających na terenie rdLP: w Lublinie, Warszawie, Szczecinie i Toruniu. Szczegółowy wykaz z podziałem na kategorie konkursowe przedstawiono w tabeli 1. Największym zainteresowaniem cieszyły się kategorie „Las w sztuce” (290 zgłoszeń) oraz „Leśna Edukacja Dzieci” (229 zgłoszeń).

Tab. 1. Liczba zgłoszeń do VII Edycji Konkursu „Czysty Las” z podziałem na kategorie według regionalnych dyrekcji LP

Table 1. Number of applications to the 7th edition of the competition „Clean Forest” divided into categories according to the regional directorates of the SF

RDLP	Leśna Edukacja Dzieci	Leśna Edukacja Młodzieży	Leśny Patrol	Las w sztuce	Razem
Olsztyn	34	10	6	41	91
Warszawa	19	9	8	22	58
Lublin	22	7	3	26	58
Szczecin	19	4	4	25	52
Toruń	21	6	3	21	51
Wrocław	16	4	4	19	43
Katowice	14	4	1	22	41
Zielona Góra	11	4	4	21	40
Szczecinek	12	2	4	19	37
Radom	11	2	1	16	30
Kraków	10	1	1	12	24
Krosno	11	2	2	6	21
Białystok	8	3	2	8	21
Łódź	9	–	1	10	20
Piła	5	2	–	10	17
Poznań	4	3	–	6	13
Gdańsk	3	1	1	6	11
Razem	229	64	45	290	628

Największe zainteresowanie konkursem odnotowano w szkołach podstawowych (266 zgłoszeń), a także w zespołach szkół, przedszkolach i gimnazjach. Znacznie mniej zgłoszeń wpłynęło ze szkół średnich. W bieżącej edycji Konkursu brało udział również wiele szkół i ośrodków specjalnych, ośrodków kultury, domów pomocy społecznej, a także innych placówek edukacyjnych i wychowawczych (tab. 2).

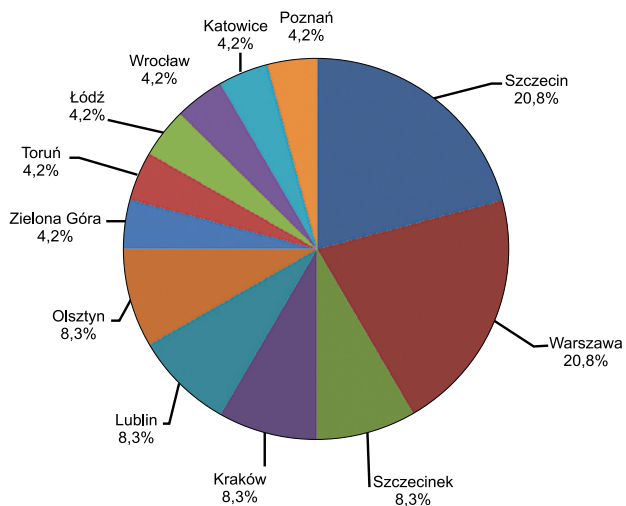
Tab. 2. Liczba zgłoszeń do VII Edycji Konkursu „Czysty Las” z podziałem na kategorie według rodzaju placówek edukacyjnych

Table 2. Number of applications to the 7th edition of the competition „Clean Forest” divided into categories by type of educational institutions

Rodzaj placówki	Leśna Edukacja Dzieci	Leśna Edukacja Młodzieży	Leśny Patrol	Las w sztuce	Razem
Szkoły podstawowe	137			129	266
Zespoły szkół	33	22	18	57	130
Przedszkola	46			35	81
Gimnazja	2	23	16	34	75
Licea ogólnokształcące		6	1	9	16
Szkoły leśne	1	4	3	4	12
Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze		2	3	6	11
Zespoły szkół specjalnych	2	2	2	3	9
Zespoły szkół ponadgimnazjalnych		3		4	7
Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze	1	1	1	1	4
Domy czasów dziecięcych			1	1	2
Warsztaty Terapii Zajęciowej				2	2
Gminne Ośrodki Kultury	1			1	2
Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii	1	1			2
Szkoły podstawowe z oddziałami integracyjnymi	2				2
Ośrodek Rehabilitacyjno – Edukacyjno – Wychowawczy				2	2
Zespoły szkół z oddziałami integracyjnymi	1				1
Zespoły szkół zawodowych				1	1
Domy pomocy społecznej	1				1
Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza	1				1
Zespoły Szkół Uzdrawiskowych				1	1
Razem	229	64	45	290	628

Spośród 173 prac, które trafiły do Centralnej Komisji Konkursowej, wyłoniono 24 prace finałowe (po trzy nagrody i trzy wyróżnienia w każdej z czterech kategorii konkursowych).

Do grona finalistów Konkursu trafiło najczęściej placówek z terenu regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinie i Warszawie (po 24%). Wśród finalistów znalazły się również zespoły z terenu rdLP w Szczecinku, Krakowie, Lublinie i Olsztynie (po 8,5%) oraz Zielonej Górze, Toruniu, Łodzi, Wrocławiu, Katowicach i Poznaniu (po 4%) (ryc. 3).

Ryc. 1. Udział nagród i wyróżnień na etapie centralnym w ramach rDLP
Fig. 1. Participation of awards at the final stage within the RDLP

Fot. 3. Finałiści VII Edycji Konkursu „Czysty Las” przy Rektoracie SGGW w Warszawie
Photo 3. Finalists of 7th Edition of the “Clean Forest” Contest at the WULS

Efekty dla dzieci i młodzieży

Analiza sprawozdań z działań konkursowych ukazuje różnorodne efekty przeprowadzonych działań dla dzieci i młodzieży. Przede wszystkim uczestnicy Konkursu zdobyli i pogłębili swoją wiedzę o lesie, poznając skomplikowane reguły rządzące ekosystemami leśnymi. Uświadomili sobie jak trudna i odpowiedzialna jest praca leśnika oraz jak dużej wiedzy wymaga prowadzenie gospodarstwa leśnego. Niezwykle istotnym może być uświadomienie faktu, że las ma swoje problemy i zagrożenia, często wynikające z winy człowieka, ale również to, że człowiek może temu zaradzić. Dzieci i młodzież wykonująca zadania konkursowe zrozumiała, że stan środowiska, a w szczególności otaczających lasów, zależy również od nich samych, co pozwoliło kształtować u nich postawę odpowiedzialności za obecny i przyszły stan środowiska leśnego. Zarówno uczniowie jak i nauczyciele zaczęli doceniać walory najbliższej okolicy. Działania konkursowe umożliwiły wyrobienie gotowości działań na rzecz lasów i środowiska. W większości sprawozdań wykazana była popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony przyrody jak również zrozumienie potrzeb jej ochrony.

Warto również wspomnieć o poprawieniu się stosunku dzieci do lasu. Potrzeba ochrony lasu wymaga wielu działań edukacyjnych, a pomocne w tym jest dostrzeżenie w lesie piękna i zrozumienie, jakie las ma znaczenie dla człowieka. W wielu sprawozdaniach zamieszczono informacje o planowaniu różnorodnych sytuacji edukacyjnych umożliwiających kształtowanie przyjaznych postaw wobec środowiska, umożliwiających dzieciom poznanie i pokochanie środowiska leśnego.

Z wielu sprawozdań wynikało, iż w działaniach na rzecz ochrony przyrody i ekologii włączają się nie tylko uczniowie i nauczyciele ale również rodzice, co poszerza znacznie efekt działań konkursowych. W działaniach tych godna podkreślenia jest współpraca szkół z nadleśnictwami.

Nie wszystkie działania można zaliczyć do naśladowania – wiele grup zajęło się bezpośrednio sprzątnięciem lasu, bardziej niż monitoringiem. U części sprzątających grup brak odpowiedniego zabezpieczenia dzieci i młodzieży mógł przynieść więcej zagrożeń niż korzyści. Prowadzenie porządkowania lasu wymaga odpowiedniego wyposażenia, o którym notorycznie zapominają organizatorzy. Przemysłu należy czy warto popierać więc ten sposób prowadzenia działalności konkursowej. Już sam monitoring uwrażliwia dzieci i młodzież na problem śmieci w lesie; sprzątnięcie zaś może się wiązać z licznymi zagrożeniami fizycznymi i sanitarnymi.

Wymienione rodzaje działań uczestników Konkursu wskazują na wielką pomysłowość dzieci i młodzieży. Są jednocześnie dowodem na skuteczność prowadzenia edukacji leśnej poprzez konkursy. Każde z podejmowanych przez uczestników przedsięwzięć wiąże się ze zdobyciem dodatkowej wiedzy oraz nowych umiejętności.

Podsumowanie i wnioski

„Poprzez edukację leśną, która powinna mieć rzeczywiście charakter bardzo ofensywny, powinniśmy doprowadzić do tego, że społeczeństwo będzie się odnosić do przyrody, do środowiska z wielkim szacunkiem” (Borecki 2008). Konkurs „Czysty Las” jest przykładem działania w którym dzieci i młodzież poszerzając swą wiedzę o lesie i dostrzegając problemy i zagrożenia funkcjonowania ekosystemów leśnych nabierają szacunku do przyrody i wyrabiają odpowiednie postawy.

Analiza sprawozdań konkursowych pozwala na przedstawienie następujących stwierdzeń:

1. Największym zainteresowaniem w VII Edycji Konkursu „Czysty Las” cieszyły się dwie kategorie konkursowe: „Las w sztuce” oraz „Leśna Edukacja Dzieci.

2. Najwięcej zgłoszeń do Konkursu trafiło ze szkół na terenie RDLP w Olsztynie. Bardzo aktywnie szkoły włączały się do Konkursu również na terenie RDLP w Warszawie, Lublinie, Szczecinie i Toruniu.
3. Największy udział w konkursie miały szkoły podstawowe (42%), a w dalszej kolejności zespoły szkół publicznych (21%), przedszkola (13%) i gimnazja (12%). Warto podkreślić znaczący udział szkół specjalnych i profilowanych, a także różnego rodzaju ośrodków.
4. Na uwagę zasługuje duża kreatywność uczestników konkursu w realizacji zadań konkursowych. Do wielu typowych zadań edukacyjnych dołączyły filmy, piosenki, przedstawienia teatralne, konkursy i wiele innych. Wykorzystanie różnorodnych form przekazu i działalności sprawia, iż treści lepiej docierają do dzieci i młodzieży, a zdobyta wiedza i umiejętności są bardziej utrwalone.
5. Na etapie centralnym najwięcej nagród i wyróżnień zdobyły szkoły z terenu RDLP w Szczecinie i Warszawie, na szczególne uznanie zasługują także szkoły z RDLP w Szczecinku, Krakowie, Lublinie i Olsztynie.
6. Realizacja zadań konkursowych przez dzieci i młodzież wpłynęła na kształtowanie postawy odpowiedzialności za obecny i przyszły stan środowiska leśnego. Uświadomiła zagrożenia wynikające z niewłaściwego wykorzystania lasów oraz uświadomiła potrzebę ich ochrony. Może to przynieść wiele dobrego dla polskich lasów.
7. Konkurs „Czysty Las” umożliwia liczne kontakty i wspólne działania dzieci i młodzieży szkolnej z leśnikami, co pozwala na zdobywanie umiejętności i wiedzy leśnej u źródeł. Z drugiej strony Konkurs doskonale wpisuje się w funkcje edukacyjne pełnione przez Lasy Państwowe.
8. VII edycja konkursu „Czysty Las” potwierdziła, że polskie lasy mają wśród dzieci i młodzieży wielu przyjaciół, którzy nie tylko darzą je sympatią ale przejawiają troskę o ich stan.

Podziękowania

W imieniu organizatorów Autorzy tekstu składają wyrazy uznania dla wszystkich uczestników Konkursu doceniając różnorodność działań oraz ich wysoką jakość jak i ogrom prac wykonanych w trakcie realizacji konkursu. Szczególne podziękowania należą się tysiącom uczniów i setkom nauczycieli z całej Polski, olbrzymiej liczbie pracowników nadleśnictw, komisjom konkursowych przy regionalnych dyrekcjach LP, Komisji Centralnej, wszystkim osobom zaangażowanym w prace organizacyjne, a w szczególności Samorządowi Studentów Wydziału Leśnego SGGW za prowadzenie Biura Konkursu.

Literatura

- Borecki T. 2008. Potrzeba edukacji leśnej. Mat. z konferencji: Leśna edukacja – program i przepisy prawne. Towarzystwo Przyjaciół Lasu, Janów Lubelski.
- Sarnowski S. 1978. Współzawodnictwo pracy jako metoda pobudzania aktywności społecznej uczniów. Życie szkoły, nr 5.
- Wójtowicz W. 1973. Pedagogiczne wnioski z badań nad współzawodnictwem. Nowa Szkoła, nr 3.

Robert Tomusiak, Karolina Stępkowska, Agnieszka Kuchta

Wydział Leśny SGGW

Robert.Tomusiak@wl.sggw.pl